

COMMENTARIOLUS

LUDOVICI CERVARIII TUBERONIS

(*) De origine & incremento Urbis Rhacusanae .

Memoriam proditum est, Saracenos Arabicam gentem quondam ex Sicilia, quam magna ex parte jam occuparant, ingenti classe ad litora Dalmatiae praedandi studio delatos urbem Epidaurum Slovinorum armis jam fractam vi cepisse, ferroque atque igni funditus evertisse, civibus subite atque improvise malo percussis, dum Slovinum terra oppugnantem vix sustinentes, novi insuper hostis insperato adventu terrentur; nec Slovinis eodem tempore terra, Saracenis mari urbem aggredientibus, resistere queunt. Post Epidauri excidium Saraceno, multis cladibus reliquae quoque Dalmatiae illatis, Adriaticum relinquire solum, Epidaurii cives, qui forte aut mercaturis, ut fit, rem quaerendo a domo tunc abfuerant, aut fuga inter tumultum elapsi hostiles vitaverant manus, ad instaurandam patriam sese convertunt. Verum a Slovinis regionum accolis, transfrana gente, non solum id facere prohibiti sunt, sed etiam in servitutem pene redacti, dum barbari & per se Epidauriis infesti, tantae cladis reliquias veluti naufragia quaedam a fortuna objecta sibi vindicare nituntur, ad avaritiam odium adiungentes, quo non modo in Romanum nomen, sed etiam in Latinas colonias grassabantur, viribus Romani Imperii, ut sunt omnia orta occasui obnoxia, exhaustis. Tandem precibus cujusdam sacerdotis Epidaurii, cujus nomen non traditur, qui & ipse patrio forte superfuerat excidio (coeperant enim jam Slovini quoque, licet nondum sacris nostris initiati, Christianam admirari religionem ob illius seculi sanctitatem: nempe illis temporibus Christiani sacerdotes cultui divino summopere dediti erant, vitaeque & mores eorum incorrupti

rapti omnes gentes ad ipsam religionem alliciebant) tum per passionem pendendi annui tributū a servitute liberati, Burnum oppidum Epidaurii agri a Sloviniis aliquot ante annis deletum ipsorum Slovinoꝝ permissu incolere cœperunt, dumque consuetæ libertatis amore tenentur, quoad per accolæ barbaros licebat, reficiendæ Urbi dant operam, formamque ac speciem reipublicæ Epidauriæ pro præsentī restituant fortunæ, haud sane obliti afflictis in rebus Romani ingenii, cujus proprium fuit adversis oblectari, & clades acceptas industria sublevare. Porro Epidaurus teste Plinio, atque eo auctore, qui libros aliquot C. Jul. Cæsaris commentariis contexit, Romana fuit colonia, Aliquot deinde post annis Polimirus cognomento Belus materno genere Romanus, paterno Rhatislavi Boschnatium quondam regis pronepos, qui a filio Gothislavo regno pulsus Romam sese exulatum contulerat, in Illyricum studio aviti regni recuperandi est profectus; jam enim Gothislavi stirpe merito ob ejus in parentes impietatem extincta, duces singulis præpositi provinciis Illyricum regio ferme obtinebant imperio: nec tamen his imperandi cupido, quæ humanas mentes plerumque in omne scelus præcipites agit, obstabat, quin literis ac legationibus Polimirum hortarentur, uti regnum ad se jure gentium spectans reciperet, rati nec a republica esse, regnum a pluribus administrari, nec fas esse, quemquam in regem assummi, nisi regio sanguine ortum. Igitur (4) Polimirus posteaquam in Dalmatiam navibus appulit, in portu qui xiii circiter stadiis ab urbe Rhacusa abest (incolæ Gravoſium a regionis quæ portui adjacet asperitate lingua Epidauria nuncupant) se suosque exponit, quos inter Romanici quidam, seu Romæ nati, ex Illyrico tamen oriundi fuere, apud suos satis honesti, quorum quidem majores una cum Rhatislavo patria extorres Romam sese receperant, atque studio antiquæ patriæ repetendæ una cum liberis, ac conjugibus Belum in Illyricum proficiscentem sunt secuti. Eo loci a Joanne Tribuliensium pontifice, regnique principibus, qui officii gratia obviam novo regi fre-

quentes progressi erant , lætis animis , summoque honore est exceptus , atque in oppidum Tribulium , quod sane ea tempestate pro captu Illyrico satis erat opulentum , nunc deleti vix extant vestigia , deductus , ut ibi insignibus imperii de more acceptis regnum iniret , hinc enim Bosfinatum reges , qui eam Dalmatiæ partem obtinebant , imperium auspicabantur , & fortunæ suæ insignia tunc accipiebant . Porro Bosfinates Thracum Bessorum soboles olim Thracia a Bulgaris pulsi eas regiones Illyrici infederunt , quæ Savo , Valdano , Drino amnibus , & mari Adriatico , qua Dalmatiæ prætenditur , continentur . Slovinci enim Bulgaris Thraciam ac Macedoniam invadentibus , ultra Savum sese receperant . Nam Dalmatæ Bulgarorum viribus ac nomine adjuti Slovincorum jugum excusserant , libertate armis repetita . Quamquam sunt qui credant , Bosfinates , & Slovincos eandem esse gentem . In quam sane opinionem vix adducor ; quandoquidem lingua inter se haud parum differunt . Adeptus avitum regnum Polimirus convocat ad se , quossecum Roma in Dalmatiam venisse demonstravimus , sciscitatur , in mediterraneis ne locis , an maritimis malint sedes habere : ubi intellexit , eos maxime , qui tenuiores genere , ac fortunis erant , præoptare maritima loca , ut pote emporio magis idonea , seque malle mercatura ac navigatione , quam cultura sterilis atque asperi circa soli victum quærere , illis eo libentius est assensus , quia ingens ejus animum cupido inceserat novæ Urbis in eo loco condendæ , quo primum Dalmatiam petens navibus erat delatus . Verum natura munitior locus visus , licet urbi amplificandæ haud satis esset commodus , ubi nunc Rhacusa sita est . Quoniam præterquamquod editus esset , atque magna ex parte præruptus , a circumfuso insuper mari pene undique ea tempestate in peninsulæ modum alluebatur ; campum enim illum , qui nunc publicis frequens tabernis rerum venalium forum est , post conditam urbem , deducto inde humore constratum esse constat . Rex igitur priusquam urbis jaceret fundamenta arcem in præaltis rupibus mari subiecto imminen-

9
 minentibus, ubi nunc Divæ Virginis ædes est, ac Monasterium, quod sacræ Virgines incolunt, exædificavit: munimentum adversus hostes futurum, & urbanis facilius in officio continendis. Locum Rhacufani Divam Mariam Castellanam vocant, quamquam sunt qui existiment, hanc arcem non a Belo a fundamentis inchoatam, sed potius ab illo, addita etiam Michaelis Constantinopolitani Imperatoris ope, ad cujus imperium id temporis Dalmatia spectabat, instauratam, asserentes una cum Epidauro ab iisdem hostibus dirutam fuisse. Addunt etiam, arcem ipsam lingua Epidauria Lavusam, eo quod in præruptis faxis posita esset, vocitatam, in quod quidem nomen totam mox Urbem abiisse tradunt, Lavusa in Rhacusam mutata. Ductis deinde duobus muri utriusque brachiis regionem, Posternam nunc appellatam, & quidquid inde recta ad Occidentem Solem editioris loci erat, protensis munitionibus ad rupes Zephyro objectas, mœnibus circumdant, planitie omni extra munitiones relicta, quam partim sylvæ, partim palustre solum id temporis obtinebat. Nam quicquid Urbis inde adjectum est, id totum postea cives aucti fortuna extruxere. In medio fere oppido Polimirus D. Stephani Protomart. erigit Templum, reliquiasque Nerei, Achillei, & Pancratii martyrum, Petronillæque, & Domitillæ Virginum argento inclusas, secumque Roma asportatas ibi condit, attributa templi cura quibusdam clientibus suis e familia a Cruce denominata, quæ jam majorum ignavia pene extincta est. Nomen urbis quidam a Rhacusa Siciliæ oppido, putantes ejus insulæ coloniam, deducunt: nonnulli a Rhadagaso Slovorum, seu Gothorum rege, a quo Polimirus ipse Urbis conditor vetustam ducebat originem, nuncupatam credunt: alii, ut paulo ante dictum est, ab Epidauriis inditum arbitrantur, qui quidem eam a rupibus, in quibus oppidum constructum est, eorum lingua Lavusam appellarunt, paulatimque vulgo, per linguæ corruptellam, literam immutante, nomenque depravante, pro Lavusa Rhacusam esse nominatam. Satis enim constat, Epidaurios qui

qui tunc patriæ superstites erant suasu maxime Pontificis eorum, quem Docleatis auctoris annales Joannem nominant, & Burno quod quidem oppidum, ut demonstravimus, instaurare coeperant, in novam urbem commigrasse, in civitatemque receptos, atque quosdam ex iis in patritios adscitos, quorum quidem sobolis plerosque hac quoque ætate Rhacusæ superesse certum est. Nam Polimirus constituto in urbe ab se condita senatu, quem ipse partim e suis comitibus crearat, partim ex Epidauriis civibus legerat, eundem ibi honorem obtinere permisit, quem olim in antiqua gesserant patria, senatui duntaxat Urbis administratione concessa. Et ne quid novæ civitati deesset, Pontificem Epidaurium, quem quidam Joannem nominant, amissa priore sede Burni agentem præfulem Rhacusanum Romano Pontifice annuente designat, atque a ditione Salonitani Antistitis, sub cuius jure omnes fere Dalmatiæ præfules id temporis erant, eximi curat, licet eo fere tempore Salonæ quoque ab Veris, glacialis Oceani accolis everisæ sint.

Jam nova urbs opibus, ac civium multitudine, soli inopia industriam acuente, aliquantisper coaluerat, quum iterum Rhacusanorum animis Epidaurii excidii metus obversari cepit. Nam Saraceni Calabris, ac Apulis superatis Garganum montem nullo obfistente occupant. Distat autem ea regio Italiæ ab Illyrico litore & regione posito duorum ferme dierum navigatione, mediocri vento navim impellente. Itaque Rhacusani communicato cum Jadertinis consilio, quorum civitas sicut regionis, & agri felicitate reliquas Dalmatiæ Urbes longe superat, ita id temporis opibus, & magni spiritus civibus eminebat, ceterisque maritimæ Dalmatiæ civitatibus in societatem deductis, ad accolas Slovinos mittunt oratores, qui & docerent imminens Dalmatiæ periculum propter brevem e Gargano in Illyricum trajectum, & hortarentur eos ad bellum hostibus Christiani nominis inferendum. Slovini enim Adriani III. Romani Pontificis tempore, Sveropylo Dalmatiæ regnum permissu Constantinopolitani Imperatoris administrante, Christia-

nam susceperant religionem. Gens Slovinorum simul religionis amore, simul Dalmatiæ periculo mota, vi magna navium coacta, atque imposito in naves exercitu, in Apuliam trajicit, pulsisque e monte Gargano Saracenis, Rhacusanos non solum ab hoste tutos reddidit, verum etiam his quasdam Insulas, quæ nunc quoque in eorum ditione sunt, partim pretio partim dono dedit, qua ex re Rhacusanae fortunæ haud parum adjectum. Ceterum Civitas Rhacusana veluti humanum corpus quum solito speciosius, coloratiusque factum est, in graviolem plerumque incidit morbum, intestina tyrannide civium fortunis aucta premi cepit, mortuo jam orbo liberis Sveropylo, & Dalmatia testamento ipsius Sveropyli Hungarico regno non tam adjuncta, ut quidam tradidere, quam fidei, & tutelæ commendata. Ea enim provincia, licet per se tunc reges haberet, non tamen ab Imperio Constantinopolitano alienata erat, nomen magis senescentis Imperii, quam vires respiciens. Mos erat apud Rhacusanos urbis prætores semestri imperio creare: forte obtigerat prætura Demiano cognomento Judæ (nemo superest ex hac familia) is quum auctoritate, ac opibus ceteris civibus præstaret, haudquaquam semestri contentus magistratu, insita animo immodica dominandi cupiditate, continuare statuit imperium. Itaque turba satellitum munitus, maximo senatum, nobilitatemque oppresserat terrore, ut pote qui in metu civium spem suam in primis reponeret. Jam duos annos Demiani tyrannis expleverat, gravisque ea non ceteris magis, quam his, qui affinitate atque cognatione tyrannum contingebant, esse ceperat, libertatis amore necessitudinis jura superante. Itaque Pirrhus Benefa tyranni ipsius gener advocatis clam domum suam e Rhacusano Senatu potioribus, & qui Demiani tyrannidem molestius ferebant, accusat socerum injustitiæ, quod scilicet vi patriæ illata cives suos oppressisset, & cum quibus æquo jure vivere deberet, his dominaretur, profiteturque se principem fore libertatis recuperandæ. Ubi Benefam soceri tyrannidem averfantem animadvertunt, qui huic inter-

interfuerant concioni; fidesque dictis ejus habita est, omnes ad recuperandam libertatem excitantur. Sed quia animis mercaturæ studio, & diuturna pace mollitis parum fortitudinis inerat, non ausi per se tyrannum aggredi, maluerunt externa ope adversus illum uti, quam propriis armis in libertatem sese vindicare, itaque indignum sane suisque legibus exitiale consilium cæperunt, quo quidem neque ipsi servitutem effugientes, & patriam alienæ ditioni subjicientes, sibi turpem notam inusserunt, posteris tantum illustrem recuperandæ libertatis materiam reliquere. Erat inclyta eo tempore Veneti populi non tam imperii, quod adhuc tenue erat, quam justitiæ, ceterarumque civilium artium fama. Huc accedebat publicum simul, & privatum commodum, hoc ex mercaturæ societate, e qua haud parum emolumenti ad utrosque perveniebat (id enim temporis omnia fere promercialia in mediterraneum Illyricum a Rhacusanis mercatoribus ad Slovinos Regulos importanda Venetiis in diem accepta petebantur) publicum vero, quia inde leges, quibus nunc quoque in litibus dirimendis Rhacusani utuntur, descriptas attulerant; quamquam Rhacusani tempore ita postulante ad Venetas leges multas a se latas addiderunt. Itaque nihil veriti Venetorum calliditatem mandant Benefæ, ut prætextu negotiationis profisciscatur Venetias auxilium a Veneto senatu adversus hostem petiturus. Qui quidem amicorum opera in senatum introductus (erat enim illi cum plerisque senatorii ordinis Venetis, mercaturæ commercio usus familiaris) ostendit se publice a Rhacusanis missum, opem imploratum ad tyrannum e patria pellendum, societatemque cum Venetis jungendam. Veneti, ut gratuitam operam præstarent, haudquaquam in animum induxere, sed officium suum aliena servitute mutare constituerunt. Rhacusani vero vel domesticæ tyrannidis odio, vel quia invidebant, ut sit, uni ex civibus principatum, vel quia sese impares tanto oneri sustinendo existimarent, vel quia arbitrarentur in civili dissidio rempublicam suam Venetorum potestati committendo, neque de sua ipsorum libertate quicquam

quam demptum iri, neque Imperatori Constantinopolitano injuriam inferri; sed potius Venetorum tutela rempub. sibi, & Constantinopolitano Imperio conservaturos, Venetorum auctoritati libenter etiam si imprudentissime paruere. Nihil enim consulto Imperatore Constantinopolitano, ad quem tunc Dalmatia spectabat, eo quod illud imperium ita jam esset attritum, ut ne sese quidem posset ab hostibus defendere, nedum sociis opem ferre, pacti sunt cum Venetis, ut exturbato illorum ope tyranno, prætorem singulis annis Venetiis peterent, atque ita externæ potestati, fideique inexpertæ sese committunt, ut magis alium dominum quæsisse, quam tyrannum effugisse & ipsi paulo post perspicerent, dum pro continuo civis sui imperio quotannis alium, atque alium dominum, & hunc externum fortirentur. Et quia aperta vi tyrannus pelli urbe non poterat sine idoneo belli apparatu, & id temporis Veneti tenues ut dictum est vires habebant, rem astu hunc in modum aggrediuntur. Per speciem legationis ad Constantinopolitanum Imperatorem mittendæ creantur duo oratores, quibus singulis singulæ triremes armis ac viris instructæ attribuuntur, jussique sunt navium præfecti Rhacufano parere. Nam & Benefa una cum Venetis atque iisdem etiam navibus in patriam est regressus. Ubi Rhacufam ventum est, adit tyrannum gener, fingit naves Venetas legatos Constantinopolim vehere, divertisseque Rhacufam amicitia secum jungendæ causa. Orat, Venetos domum hospitaliter invitet, esse inter suos primarios viros, amicitiam eorum honori simul & utilitati futuram. Tyrannus nihil minus, quam generi fraudem timens, libenti animo ejus paruit voluntati, Venetos in ædes suas benigne invitatos apparatis accipit epulis. Habebat Demianus modicis ædibus ad portam urbis, paludi quæ tunc ibi erat adjacentem, in ea regione ubi nunc Lixivia familia e gente Cervaria ædes habet. Post epulas monet socerum gener, Venetos uti e convivio revertentes ad naves usque officii gratia prosequatur. Neque enim tyranni dignitas

ea re minui videbatur, quandoquidem Veneti oratores locum senatus sui legationis munere obtinerent. Posteaquam ad naves Veneti deducti sunt, rogant tyrannum (ita a Rhacusano edocti erant) velit navim Venetam ascendere, muneraque a senatu Veneto ad Imperatorem Constantinopolitanum missa inspicere, simulque animi laxandi causa navi paulum vehi. Tyrannus, genero praesertim idem suadente, Venetorum verbis dolum haud subesse ratus, navim Venetam conscendit, ubi ei vincula extemplo indita, navesque sublatiis anchoris altum petiere. Tyrannus animadvertens, se non modo dominatione, sed & libertate privatum, accusata Venetorum fraude, ac generi parricidio, puppi caput illisit; itaque interiit amissi imperii magis, quam vitae cupidus. Hic exitus fuit Demiani Judæ: erat vir vehementis spiritus, & melioris spei capax, satisque creditur illum patriæ fortunam aucturum fuisse, Illyricis Regulis id temporis dissentientibus, & parum admodum publicæ rei studiosis. Unde haud difficulter adducor ut credam, Demianum quum animadverteret, cives suos dejecti, atque infracti esse animi, invasisse dominatum magis ut erigeret patriæ fortunam, quam ut orbus praesertim virili stirpe tyrannidem in suos exerceret. Sublato tyranno de medio, bonisque ejus in publicum redactis, Rhacusani prætorem a Venetis ex pacto missum in urbem acceperunt, qui quidem princeps duntaxat in senatu Rhacusano esset, ceterum nullum jus in civem Rhacusanum haberet, suæque leges, sui magistratus Rhacusanis essent. Inde civitas coepit esse non parvo apud finitimos contemptui. Hunc contemptum Veneti, ne Rhacusanorum opes augerentur, consulto fovere, his suadendo, ut potius emundis, atque vendundis mercibus incumberent, quam ulli negotio libero homine digno, quod jamdiu intermiserant, intenti essent. Itaque accolis feris gentibus injuriam per latrocinia inferentibus nequaquam repugnare, sed pretio benevolentiam conciliare, atque pecunia navigatione quaesita finitimorum gratiam redimere, tempus, quod negotiationi supererat, socordia at-

que

que defidia contere; & quia nulli rei, quæ magis accolarum invidiam ureret magnopere studebant, ipsa humilitas animi probitatis atque innocentiae apud finitimos obtinebat locum. Per idem fere tempus regnabat in Illyrico apud Boschnates Bodinus a Polimiro Belo, quem conditorem Rhacusanae urbis diximus, genus ducens. Is suâ uxoris Branislavum fratrem patruelem suum, qui & ipse ad Drinum amnem exiguam Illyrici partem obtinebat, ad se per speciem solemnis festi celebrandi vocatum, affectati regni insinuat, atque in custodiam conjicit, quo & ipse securior regnaret, & posteris stabilius relinqueret imperium. Quod ubi Branislavi liberi, quique eum arctiore contingebant cognatione acceperunt, idem sibi quoque periculum impendere rati, confestim Rhacusam cum suis omnibus veluti in liberam civitatem se conferunt. Quos Bodinus quum per literas, atque legatos nequaquam repetisset, responderant enim Rhacusani se fidei suæ commissos nunquam prodituros, comparato exercitu Rhacusam hostili animo accessit, in radicibusque Vergati (ita montem vocant Rhacusæ imminens) e regione urbis confedit. Ibi id temporis vicus erat, quem Slovini a proximo luco, quo tunc mons erat vestitus, eorum lingua Dubraviam nominabant; atque dum fratris patruelem liberos, ceterosque propinquos in suam redigere cupit potestatem, Rhacusanos bello per septennium vexavit. Nonnunquam tamen in ea oppugnatione, & ipse ab obsessis crebro ex urbe erumpentibus magno affectus est incommodo; propterea quod promptissimum quemque militum, in quibus uxoris quoque fratrem virum fortissimum Chosarem nomine, quem ob virtutem magni faciebat, amisit, dum is cum Caparo, eorum qui obsidebantur duce, Branislavi cognato congregitur: quippe Branislavi liberi in Rhacusana juventute mercaturæ dedita, & ob id imbelli parum spei repouentes, haud contemnendam externorum militum manum sui defendendi causa ære proprio conduxerant. Bodinus hanc Rhacusianorum constantiam, virtutemque Branislavi liberorum, ac

cogna-

cognatorum admiratus, simul inutilis pertæsus belli, tandem necato Branislavo ex agro Rhacusano excessit. Corpus interfecti sepulturæ permissum, atque a Rhacusanis in Lacromæ insulæ Canobio, quæ circiter quatuor stadia ab urbe abest, ita cordi filiis fuit, magnifice pro cultu civitatis sepultum exstructo ei marmoreo, cujus adhuc extant vestigia, monumento. Ex hac belli vexatione Rhacusanis animus simul & industria adjecta. Itaque Slovinis Dubravæ incolis inde vi pulsus vicum, & quicquid campi interjacebat, mænibus circumseptum cum urbe conjungunt, atque ita magnitudo urbis brevi duplicatur, testis toto eo spatio exædificatis. Et quoniam haud parvo certamine Dubraviam de Slovinis ceperant Rhacusani, templum Divo Nicolao pontifici, monumentum victoriæ, in capite vici, quod nunc fabrorum argentariorum, ac vasculariorum frequens est officinis, erexerunt; decretumque uti festo die, quo Christus ab inferis excitatus, vitæ est restitutus, senatus cum sacerdotibus eo quotannis iret supplicatum; quod eodem die vico sunt positi, opera in primis quorundam mercatorum, ac nauticorum Docleatium, qui e lacu Lignistri, ad quem Doclea sita erat, per Drilonemque amnem (is ad Olchinium in mare evolvitur, incolæ Bojanam vocant) fruges venales merce de convehere soliti erant, eoque commercio cum Rhacusano populo hospitium inierant. Hunc autem in modum Docleates Rhacusanis operam tunc navarunt, importaverunt Docleates navi Rhacusam inter alias fruges aliquot vini amphoras appetente festo die, quem Christiani sacrosanctam Resurrectionem appellant. Quo sane solemni lustrari solent religiosi viri, & quicquid piaculo dignum per totum annum admiserint ritu Christiano expiare. Hoc eodem die Slovini ceterorum more barbarorum non tam sacris, precationibusque, quam epulis, & largiore vino uti solebant. Docleates animadvertentes, Rhacusanos ita a Slovinis obsidione pressos, ut neque appellentibus navibus in portum Rhacusani tutus aditus esset, neque inde solventibus profectio libera pateret (nam Bodinus vico aggere, valloque munito, materiam,

riem, qua tunc abundabat, Vergato monte ad manum suppetante, locum fere instar urbis reliquerat, Bosphinatus eum custodire iussis, diuturnaue obsidio, ac bellum sustinendum esse videbatur) itaque adeunt prætorem Rhacusanum, ostendunt se invenisse viam Rhacusanae obsidionis solvendae. Communicato consilio, modoque agenda rei composito collaudantur Docleates, præmiorumque spe pro fortuna, quæ tunc erat civitatis onerati, promissi fidem præstare maturant, tempori insistendum rati. Tuto igitur aditu impetrato vinum Slovinis levi pretio de industria indicunt; quos ubi cibo vinoque gravatos, nullamque pro castris stationem hosti objectam Docleates conspiciunt (nempe eodem die, & Rhacusanos epulis vinoque indulgere credebant) signum, quod convenerat Rhacusanis edunt, qui impetu in castra Slovinorum facto, ea momento capiunt: inermes, vinoque graves partim trucidant, partim victos in urbem suam pertrahunt, atque ita obsidionis, bellicque Slovinici finis impositus. Docleates vero hoc merito in civitatem recepti, atque in patritios adsciti: tradunt autem hos Malasconios, & Grædeos fuisse, quorum alteri jam pene extincti sunt, alteri divitiis, & auctoritate inter suos adhuc florent. Amplificata (b) mœnibus, ac tectis urbe, civium quoque numerus in dies magis magisque augebatur. Nam multi ex proximis regionibus; Illyrico, Macedonia, Epiro, Græcia, atque etiam nonnulli ex Italia eo habitatum convenere, civitatis magis institutis ac moribus, quam soli felicitate ulla capti. Eorum quidam in patritios allekti opibus, ac familiæ amplitudine clari ad hanc durant diem. Ceterum quum civitas soli asperitate frumento anguste uteretur, navigationi multo enixius, quam antea incumbere cœpit, frugesque navibus conveyere, nec non alias merces aliis, ut fieri solet, permutare. Ex qua profecto re & ingentes brevi compararunt opes, & Illyricis Regulis, mercibus advektis, magno simul usui, simul voluptati esse. Sane prisce Rhacusani finitimos reges omnibus officiis adeo prosequuti sunt, ut vir religione in-

B

signis

Agis Stephanus Nemagna Bosphoratus in Illyrico id tem-
 poris imperans, Rhacusanorum in se officiis, quibus ejus gra-
 tiam promeruerant, permotus, non mediocrem his Stæi agri
 partem dono dederit cum tota Chersoneso a Rhatanæ castel-
 lo denominata. Distat autem Rhatanæ Chersonesus ab urbe
 Rhacusa, qua illa continenti adnectitur triginta fere millibus
 passuum, quæ quidem in Favonium excurrens, quinquaginta
 circiter millia passuum protenditur. Latere Septentrioni objecto
 Naresium efficit sinum, cujus os Phariam, seu, ut nunc dici-
 tur, Lesinam excipit insulam; qua Austrum spectat, ei Meli-
 te, & Corcyra nigra adjacent. Quin etiam eadem fere tem-
 pestate Ludovicum Hungarorum Regem Caroli filium, cum
 qui cum Venetis bellum gessit, amicitiam cum Rhacusanis in-
 stituisse comperio. Etenim quum Ludovicus Rex ex quibusdam
 maritimæ Dalmatiæ urbibus Venetos expulisset, Rhacusanos
 liberos, & suis legibus, in perpetua tamen Hungarorum so-
 cietate, in qua ad hanc diem integerrima fide permanferunt,
 ætatem agere permisit, iussos duntaxat quingentos aureos num-
 mos annui census nomine pendere, non quo stipendiariam ur-
 bem efficeret, sed ut leve tributum urbi Dalmatiæ opulentissi-
 mæ impositum testaretur, Dalmatiam ipsam esse Hungarici re-
 gni provinciam, & ad regis imperium spectare. Porro Hunga-
 ri attrito Constantinopolitano imperio, a Sveropyli Dalmata-
 rum regis usque tempore, affinitatis jure Dalmatiam imperio
 adjunxerant, ipsius Sveropyli filia, quum is virili stirpe ca-
 reret, regi suo in matrimonium accepta. Sunt enim auctores,
 qui tradunt Sveropylum non omnino orbem liberis decessisse,
 sed filiam sibi superstitem reliquisse. Quanquam multis annis
 primi Hunni, mox Veri, Magere duce, Dalmatiam de Ro-
 manis, deletis Salonis, ceperunt, suoque regno adjecerunt.
 Occupaverant autem Veneti quasdam in litore Dalmatico ur-
 bes cum quorundam regum ignavia, tum intestina Dalmata-
 rum seditione. Porro ferunt, hanc Ludovici regis societatem
 Rhacusanis magno extitisse splendori atque emolumento,

cum

cum apud ceteros Dalmatas, tum maxime apud Boffinates reges, apud quos sane pulsus e litore Dalmatico Venetis summam cæperat obtinere auctoritatem, magnusque his honos, fidesque, præcipue ob integritatis famam est habita. Ceterum civitas Venetorum imperio liberata parum abfuit, quin haud multo post quorundam adolescentium levitate animi, & egestate, ut sit, venalium proditione diriperetur, quos quidem nominatim tradere familiæ dignitas, in qua nati sunt, prohibet. Tulit enim ea domus viros plures singulari facundia præditos, patriæ studiosos, multisque artibus civilibus claros. Hi igitur juvenes a quodam Regulo Boffinate urbi Rhacusæ vicino pecunia corrupti, ac promissis ingentibus inducti, adscitis sibi quibusdam etiam e plebe hominibus, constituerant clam nocte in urbem Boffinatem armatum accipere. Boffinas, cui ad invadendam urbem omnis cunctatio ob prædæ cupiditatem, longa esse videbatur, ratus, incæpta a conjuratis, sive poenitentia facinoris omitti, sive secordia animi differri, dat literas ad conjuratos cuidam agresti, quibus abhortabatur ipsos conjuratos, uti promissa mature præstare curarent; se cum exercitu ad urbem constituto die affuturum. Literæ, dum parum caute ab agresti consciis redduntur, interceptæ proditionem manifestam fecerunt. Itaque conjurati deprehensi, quæstioneque habita convicti meritas patriæ poenas dedere, omnibus, qui sanguine eos contingebant, non modo hujusce poenæ latis, sed supplicii pene exactoribus. Ferunt enim quemdam, cujus fratris filius conjurationis damnatus erat, purpurea veste indutum in foro inambulasse, dum de conjuratis poena caperetur. Iisdem fere temporibus ager Epidaurius, addita Vitalina, & tota regione, quæ ab aquæductu lingua Epidauria Canalis appellatur post sexcentos circiter annos ab excidio Epidauri, pretio quibusdam accolis Boffinatibus soluto, recuperatus est, viritimque inter cives magna veterum possessorum invidia, atque contentione divisus. Quod autem Canalenfis ager territorii Epidaurii fuerit, argumento est opus mirabili structura effectum, quo a vigesimo pro-

pe milliario aqua in urbem perducta est , partim subterraneo rivo , partim substructione , partim opere arcuato , cujus quidem operis a Slovinis procul dubio eversi adhuc extant vestigia , atque quibusdam in locis inscriptiones latinis literis nomina curatorum indicantes . Per idem fere tempus Sigismundus Augustus Hungarorum ac Bohemorum Rex Phariam , quam quidam Lesinam , ut dictum est vocant , Bratiam , & Corcyram Nigram , insulas habitatoribus satis frequentes , singulari benignitate in Rhacusanos usus , ditioni Rhacusanae adjunxit . Jam ceperant Rhacusani Praetores mittere , qui insulanius jus dicerent ; quumque hi novam dominationem ægre ferrent , & Rhacusanos ob Canalensem agrum cum Radoslao Paulovich coluſtantes vexari , & in discrimen adduci viderent , vix bene coalitum imperium detrectare conati sunt ; & ni seniorum auxilio vis prohibita esset , praetores urbium violati fuissent . Itaque Insulani confestim consilium ceperunt sese in regiam potestatem restituendi , adjutore in primis Jaxia quodam ex Naresiis principibus . Erat Jaxias & per se Rhacusanis insensus , ut est inter ple-rosque vicinos ex æmulatione odium ; itaque profectus in Hungariam adit Barbaram Sigismundi uxorem , cui se cordi esse haudquaquam ignorabat : erat enim & ipse ex aulicis Augusti , florentique ætate , ac forma corporis eximia , & regina fæminarum vitia vergens etiam annis non exuerat . Itaque , compositis criminibus in Rhacusanos , persuadet reginae , ut cum Imperatore agat , ut insulae Rhacusanae nuper attributæ liberae sub Cæsaris Imperio de cetero essent , ne Rhacusanorum ut ipse ajebat tyrannide perditum irent . Sigismundus uxoris oratione inductus dat Jaxiae Naresio literas ad Rhacusanos , quibus jubebat eos insulis excedere , atque a potestate Rhacusanorum omnino exemptas Jaxiae tradi , Rhacusani oratoribus apud Cæsarem nequicquam nitentibus , ne insulae fidelibus sociis , falsis Jaxiae criminibus , adimerentur . Sed crimen plus valuit . Itaque licet Rhacusanorum studium , & fides erga regem omnibus satis nota esset , cupiditas tamen & muliebre lenocinium causam eorum ever-
tit.

fit. Quo autem studio fidem ceteris in rebus semper coluerint Rhacufani, eo maxime tempore declaratum est, quo Georgius Triballorum, ac Dardanorum Rex, Stephani Nemagnæ successor fere ultimus regno a Turcis pulsus, Rhacufam una cum familia se recepit, vi magna auri secum allata. Nam quum fidei Senatus Rhacufani sua omnia credidisset, Rhacufani neque terrore Turcarum, quo fere Europa id temporis magnopere perculsa erat, neque ullo præmio adduci potuerunt, quo minus fidem servarent. Quam profectio constantiam Amurathum Othomanum Turcarum regem vehementer admiratum dixisse ferunt, urbem haud facile perditum iri, in qua scilicet tanti ducitur fides. Ceterum Rhacufani haudquaquam contenti hoc tantummodo in Dardanum regem officio consuluerunt ei, ut confestim Hungariam peteret, fortunamque recuperandi regni tentaret. Itaque Rhacufanis navibus Scardonam deductus, inde in Hungariam profectus, brevi ab Hungaris, tum opera Jani Unniadis regis Matthiæ patris, tum thesauro in militum stipendium erogato, quem ei, uti dictum est, Rhacufani conservarant, in regnum est restitutus. Atqui recuperato regno haud immemor beneficii Dardanus rex extitit; semper enim gratiæ Rhacufanis referendæ summo studio incubuit, atque adeo omnibus eos est prosequutus officiis, ut etiam modum excesserit. Nam præter alia in Rhacufanos benevolentiae indicia, ubicumque ipse imperitabat, cuique Rhacufano civi debitorem suum indicta etiam causa, ac nulla magistratus interposita auctoritate ob æs creditum necesse, atque in nervo domi suæ tenere permisit. Quo facto multi ex Rhacufanis id temporis amplissimas nacti sunt opes, quibus sane & publice, & privatim urbs magnopere est exulta.

Ceterum Rhacufani, mente eorum secundis, ut fit, rebus sublata, fortuna sua haud modeste uti cœpere. Itaque cum Stephano Cossacio Volcatii filio Boffinate finitimo, & amico, sub quo aliquot Dalmatiæ regiones tunc erant, inimiciis imprudenter, ac optimo quoque, & inprimis Jupano Bono, &

Mario Restio dissentientibus, susceptis, adeo pertinaciter armis contenderunt, ut absumpta eo bello magna vi auri in externos milites, ultimum pene in discrimen, tum ab suis militibus, tum ab hoste, libertatis amittendæ devenerint; nam conducti ab Italia milites videntes Rhacufanos bellicæ rei parum deditos & prædæ expositos, consilium inierunt, ut urbem prius direptam alienæ subjicerent potestati. Quæ conjuratio quum per quosdam cives qui senserant id agi, enunciata esset Rhacufano Senatui, in re trepida civitati non defuit consilium, nempe milites scelesti consilii participes per speciem expeditionis extra urbem ablegatos, posthac urbem ingredi non permiserunt: itaque urbs incolumis ab intestino hoste conservata. Verum fugatis mox ab externo hoste Rhacufanis copiis, rebusque accisis consternata civitas in novo molimine spem posuit salutis. Erat Stephano Cossacio filius natus maximus, patri ob ereptam sibi ab ipso patre sponsam valde infensus, quem quum Rhacufani male animatum in parentem animadvertèrent, hac arrepta occasione ægrum animi clam adeunt; hortantur, ne incestum patris in se admissum, & tam insignem injuriam inultam esse patiatur; suam operam adversus injustum inimicum, & fæda libidine pollutum pollicentur; tandem spe pecuniæ illecto persuadent, uti ad Turcarum Imperatorem confugiat, suisque rebus fæde attritis provideat. Nec ex altera parte Stephanus destitit externis auxiliis Rhacufanos oppugnare. Pactus est enim cum Venetis, ut expugnata Venetorum ope urbe Rhacusa, præda rerum omnium Stephani esset, urbs vero Venetis cederet. Quod ubi sensere Rhacufani, misso Romam quodam monacho Basilio, qui postea ob hanc operam strenue navatam Tribuniensium præsul creatus est, deferunt ad Nicolaum V. Romanum Pontificem querelam, Venetos impietatis in Christianum nomen accusant, rogantque Pontificem, ut ipsos Venetos a Stephani Cossacii Schismatici hominis societate, & Rhacufanæ urbis oppugnatione arceat. Pontifex literas ad Venetos extemplo conscribit, hisque rebus Divinis interdiceret

cere minatur, si ullum auxilii genus adversus Rhacusanos Bosfinati homini praeferrent; atque ita Veneti prudenti consilio quievire. Sed nec quies Venetorum belli finem fecit: nam filius Stephani, quem a patre defecisse demonstravimus, ita inimico animo regiones ad patris imperium spectantes Turcaica manu sibi adjuncta devastando pervagatus est, ut hoc in primis certamen Turcis aditum in Dalmatiam aperuerit, & Cossaciam familiam extinxerit, Rhacusanamque civitatem per ea, quae his temporibus subsequuta sunt non parum de dignitatis, & amplitudinis suae gradu dejecerit. Nimirum ita plerumque usu venire solet, ut qui hostem alienis armis vincere nititur, iisdem & ipse superetur: nec multo levius victori, quam victo accadat. Quod quidem antiquitus Illyricis, Thraëis, Macedonibus, & Græcis; nostris vero temporibus Italis evenit, quorum alii dum Gallorum ope, alii Hispanorum adversarios suos oppugnant, omnes externum jugum subiere.

